טו: יום טוב פרק שני ביצה

יום טוב [א]שחל להיות ערב שבת לא יבשל בתחלה מיום טוב לשבת אבל מבשל הוא ליום טוב ואם הותיר הותיר לשבת ועושה תבשיל מערב יו"ט וסומך עליו לשבת בית שמאי אומרים שני תבשילין ובית הלל אומרים [ב]תבשיל אחד ושוין בדג וביצה שעליו שהן שני תבשילין [ג]אכלו או שאבד לא יבשל עליו בתחלה ואם שייר ממנו כל שהוא סומך עליו לשבת: **גמ'** מנה"מ אמר שמואל דאמר קרא [1]זכור את יום השבת לקדשו זכרהו מאחר שבא להשכיחו מאי טעמא אמר רבא כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום טוב רב אשי אמר [ד]כדי שיאמרו אין אופין מיום טוב לשבת קל וחומר [ה]מיום טוב לחול תנן עושה תבשיל מערב יום טוב וסומך עליו לשבת בשלמא לרב אשי דאמר כדי שיאמרו אין אופין מיום טוב לשבת היינו דמערב יום טוב אין ביום טוב לא אלא לרבא מאי איריא מערב יום טוב אפילו ביום טוב נמי אין הכי נמי אלא גזרה שמא יפשע ותנא מייתי לה מהכא [2]את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו מכאן אמר ר' א)אליעזר אין אופין אלא על האפוי ואין מבשלין אלא על המבושל מכאן סמכו חכמים לערובי תבשילין מן התורה ת"ר מעשה ברבי אליעזר שהיה יושב ודורש כל היום כולו בהלכות יום טוב יצתה כת ראשונה אמר הללו בעלי פטסין כת שניה אמר הללו בעלי חביות כת שלישית אמר הללו בעלי כדין כת רביעית אמר הללו בעלי לגינין כת חמישית אמר הללו בעלי כוסות התחילו כת ששית לצאת אמר הללו ב)בעלי מארה נתן עיניו בתלמידים התחילו פניהם משתנין אמר להם בני לא לכם אני אומר אלא להללו שיצאו ג)שמניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה בשעת פטירתן אמר להם [3]לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם אמר מר שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה והא שמחת יום טוב מצוה היא רבי אליעזר לטעמיה דאמר שמחת יום טוב רשות דתניא ד)רבי אליעזר אומר אין לו לאדם ביום טוב אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה ר' יהושע אומר [ו]חלקהו חציו לה' וחציו לכם אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו כתוב אחד אומר [4]עצרת לה' אלהיך וכתוב אחד אומר [5]עצרת תהיה לכם הא כיצד רבי אליעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם ורבי יהושע סבר חלקהו חציו לה' וחציו לכם מאי לאין נכון לו אמר רב חסדא למי שלא הניח עירובי תבשילין איכא דאמרי מי שלא היה לו להניח עירובי תבשילין [ז]אבל מי שהיה לו להניח עירובי תבשילין ולא הניח פושע הוא מאי כי חדות ה' היא מעוזכם אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בר' שמעון אמר להם הקב"ה לישראל בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע ואמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בר' שמעון הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר שנאמר ה)[6]אדיר במרום ה' אי נמי אדרא כשמיה כדאמרי אינשי מאי אדרא דקיימא לדרי דרי תניא נמי הכי שדה שיש בה אדר אינה נגזלת ואינה נחמסת ופירותיה משתמרין תני רב תחליפא אחוה דרבנאי חוזאה

אבל

יום טוב. לא יבשל בתחלה. להיות תחלת בשולו ועיקרו לשם שבת אלא לשם יו"ט יהא תחלת בשולו והמשויר יהא לשבת כדקתני ואזיל אבל מבשל הוא ליו"ט ובלא הערמה כדקתני לקמן ו): **עושה תבשיל.** לשם ערוב: **וביצה שעליו.** שהיו טחין ביצה על הדג כשצולין אותו: **אכלו או שאבד.** קודם שבשל כל צרכי שבת: **סומך עליו.** לבשל בשבילו: **גמ' מנא הני מילי.** לאו דוקא מקראי יליף דערובי תבשילין דרבנן והכי קא מבעיא ליה היכא אסמכוה רבנן: **זכור.** אין זכירה אלא בדבר המשתכח: **זכרהו מאחר שבא להשכיחו.** כשבא יו"ט בערב שבת קרוב שבת להשתכח מחמת יו"ט שמרבה בסעודת היום ואינו מניח לשבת כדי כבודו והזהירך הכתוב לזכרו וכשמערב ערובי תבשילין נמצא שזוכרו שהרי אינו עושה אלא מחמת שבת: **מ"ט.** למה תקנו ערוב קרא ודאי לאו בערוב משתעי ולאו ערוב משתמע מיניה ואסמכתא בעלמא הוא וכי אתא קרא לקדוש היום אתא כדתניא בפסחים (דף קו.) זכרהו על היין וערוב מדרבנן ומה ראו לתקן: **אמר רבא כדי שיברור כו'.** מתוך שמערב זוכר את השבת ואינו מכלה את הכל ליו"ט ובורר מנה לזה ומנה לזה: **רב אשי אמר.** לא לכבוד שבת תקנוהו אלא לכבוד יום טוב: **כדי שיאמרו אין אופין מיום טוב לשבת.** אלא א"כ התחיל מבעוד יום דאינו אלא כגומר והולך אבל אתחולי לא: **ק"ו דמיום טוב לחול.** לגמרי לא: **בשלמא לרב אשי.** דאמר לכבוד יו"ט תקנוהו כדי שיאמרו אסור להתחיל בשולי שבת ביו"ט היינו דמערב יו"ט הוצרך לעשותו: **אלא לרבא.** דאמר כדי שיברור: **אפי' ביו"ט.** יעשהו לפני סעודת יו"ט יש כאן זכירת שבת לברור מנותיו: **שמא יפשע.** ישכח ולא יערב משום דטריד: **והנא מייתי לה מהכא.** כן דרך שיטת התלמוד כשמתחילין האמוראין להוציא טעם מן המקרא ויש תנא של ברייתא למד אותו ממקום אחר נקט הכי כלומר האמוראין למדוהו מכאן והתנא למד מכאן: **את אשר תאפו אפו.** הוה ליה למכתב היום אפו ובשלו אלא רמז הוא שיש לך יום ששי שאין אופין לצורך מחר: **אלא על האפוי.** בחמישי בשבת: **אופין.** פת: **מבשלין.** תבשיל: **שהיה יושב ודורש.** ביום טוב: **יצתה כת ראשונה.** לסעוד סעודת יום טוב והניחוהו דורש: **בעלי פטסין.** חביות גדולות הכינו להם ז)באנומלין ומסך משתאות לפיכך מהרו לצאת כלומר בעלי נפש הן ואינן יגעין לשמוע תורה: **הללו בעלי מארה.** שהיה בית המדרש מתרוקן מאד וגנאי הדבר וקשה בעיניו: **עד מתי הם יושבים** ל"נ: **התחילו פניהם משתנין.** כקבורין שכועס על כת ששית מפני שאחרו לצאת וכ"ש עלינו: **חיי שעה.** סעודה: **אכלו משמנים.** מקרא הוא בספר עזרא על כי חדות ה' היא מעוזכם: **שלא היה לו להניח.** כגון שאבדה לו אבדה מערב יו"ט ומחזר כל היום אחריה: **חדות ה'.** שמחה שאתם עושים בשביל הקב"ה הרי היא מעוזכם היא תעזור אתכם לשלם הקפותיכם ומלוותיכם שתלוו בשבילה: **שיתקיימו לו נכסיו.** שלא יהא אדם חומסן וגוזל שדות ממנו: **יטע בהן אדר.** אילן חשוב הוא יש לו שם למרחוק ואומרים פלוני יש לו אדר בשדהו ומתוך כך היא נקראת על שמו ואם הולך למדינת הים ובא אחר והחזיק בה יש לו עדים הרבה שהיתה שלו ואילו מכרה היה הקול יוצא להיות נקראת על שמו של שני: **שנאמר אדיר במרום.** כלומר שאדר לשון קיום וחוזק ולכך נקרא אדר: **כשמיה.** כשמו שמפרשין בני אדם את שמו: **נחמסת.** חמסן יהיב דמי ח) אלא שלוקח בכח ויש קול לדבר והיום או מחר מזמינו לבית דין: **ופירותיה משתמרין.** לא ידענא מאי היא. י"מ שנוטעין אותו על הגבולים ויש לו ענפים הרבה והוא לשדה לגדר. ולי נראה שהוא מין עשב חשוב וזרעו מתערב עם הפירות ובשדה לבן קאמר ומשתמרת התבואה מן הכנימה והתולעים שריח אותו זרע מבריחן והורגן כדאמר בחומטין שמשמר התבואה במסכת שבת (דף לג.):

כל

או אוכל ושותה או יושב ושונה. ואע"ג דלעיל קאמר לתלמידיו אכלו משמנים ושתו ממתקים משום דסיים הדרשה הוא דהא בשאר ימים נמי היו אוכלים אחר הדרשה ומ"מ אמר להו אכלו משמנים ושתו ממתקים משום שמחת יום טוב: **לוו עלי ואני פורע.** והא דאמר (פסחים דף ק.) ט) עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ה"מ כשאין י)לו [א] לפרוע:

כל

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ו מהלכות יו"ט הלכה א סמג לאוין ע"ה טוש"ע א"ח סימן תקכז סעיף א:
ב ב מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם ס"ג:
ג ג מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף טו:
ד ד מיי' שם הלכה א ה [מיי' שם פ"א הלכה טו]:
ה ו מיי' שם פ"ו הלכה יז סמג שם טוש"ע א"ח סימן תקכט סעיף א:
ו ז טוש"ע שם סימן תקכז סעיף ז:

◆

רבינו חננאל

יו"ט שחל כו' לא יבשל בתחילה מיו"ט לשבת כו'. מנא לן שעושה תבשיל וסומך עליו לשבת. אמר שמואל מדכתיב זכור את יום השבת, כלומר זכרהו מקודם יום טוב שבא להשכיחו. ואמר רבא כיון שיו"ט כי מחר צריך לבשל לשבת כבני עצמו, אף הוא מתכוין לברר מנה יפה לשבת שלא יבשל הכל ליו"ט. רב אשי אמר למה אין מבשלין מיו"ט לשבת אלא ע"י עירוב, כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת ק"ו מיו"ט [לחול]. ואקשינן עליה אי משום האי למה לי מערב יו"ט אפילו ביו"ט נמי. ומשנינן אלא גזרה שמא יפשע ביו"ט ונמצא אופה ומבשל בלא עירובי תבשילין. ותנא מפרש טעמא דמתני' מהכא, את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו וגו'. כלומר אם אפיתם מאתמול אפו גם עתה, וכן אם יש לכם בכבר מבושל בשלו, והאי אי אפשר לאוקמי בחול אלא מיו"ט לשבת, ומפרש שאין אופין אלא על האפוי, ואין מבשלין אלא על המבושל, מיכן סמכו לעירובי תבשילין מן התורה. פירוש בעלי פטסין, בעלי חביות גדולות, כלומר יש להן הרבה ומשכימין שיספק להן היין עד הערב. בעלי [כדים פחות מהם]. לגינין פחות מן הכדין. (בת הששית) א) [בת הששית] אמר להן [הללו] בעלי מאירה. כלומר אין להם כלום, לא קיימו שמחת יו"ט ולא מצות ביהמ"ד שכבר יצאו. ואפסיק כל מי שהיה יכול להניח עירובי תבשילין ולא עירב פושע הוא. מאי כי חדות ה' היא מעוזכם. אמר הקב"ה לישראל לוו עלי ושמחו היום וקדשוהו והאמינו בי ואני פורע, כלומר קיימו מצות חדוה ה' שאמר הקב"ה ושמחת בחגך, והאמינו שאני מזמן לכם ברכה במעשה ידיכם כדי שתפרעו מה שלקחתם בהלואה. וא"ר יוחנן הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר שנאמר אדיר במרום ה'. כלומר יעשה מהן צדקה חשובה לפני ה' במרום, כדכתיב אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף. ומפורש בפרק השותפין במעשה דמונבז המלך, דאמר אני גנזתי למעלה, כלומר הצדקה שפירשתי לעניים הנה היא גנוזה לי למעלה במרום, כדכתיב מלוה ה' חונן דל. איכא דאמרי אדרא כשמיה, והוא מאילני פרק והוא גדול ומשלח פארות וענפים הרבה, ואם (מסיין) ב) [מסייגן] בו הכרם אין חיה יכולה ליכנס לתוכו ומשתמר לעולם.

מסורת הש"ס

א) [נ"ל אליעזר וכ"ה בתוס' לקמן יז: ד"ה אמר רבה], ב) [ערוך בערך פטס פי' בעלי מארה אין להם כלום לא קיימו שמחת יו"ט ולא מצות בית המדרש שכבר יצאו], ג) [שבת י. לג: תענית כח.], ד) פסחים סח: ע"ש, ה) [לשון הערוך בערך אדר פירוש אדיר במרום ה' ויעשה מהן לדקה שהיא חשובה לפני ה' במרום כדכתיב אמת מארץ תצמח ולדק משמים נשקף], ו) [דף יז.], ז) פי' יין פלפלין ודבש, ח) [ב"ק סב.], ט) [קיב. קיח. ושבת קיח.], י) כלומר אא"כ יטול מן הלדקה אבל הכא מיירי שיש לו משכנות כדי לפרוע ואין לו מעות לכך אמר לוו עלי. רש"ל.

◆

תורה אור השלם

1. זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: שמות כ ז
2. וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ שַׁבָּתוֹן שַׁבַּת קֹדֶשׁ לַייָ מָחָר אֵת אֲשֶׁר תֹּאפוּ אֵפוּ וְאֵת אֲשֶׁר תְּבַשְּׁלוּ בַּשֵּׁלוּ וְאֵת כָּל הָעֹדֵף הַנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד הַבֹּקֶר: שמות טז כג
3. וַיֹּאמֶר לָהֶם לְכוּ אִכְלוּ מַשְׁמַנִּים וּשְׁתוּ מַמְתַקִּים וְשִׁלְחוּ מָנוֹת לְאֵין נָכוֹן לוֹ כִּי קָדוֹשׁ הַיּוֹם לַאֲדֹנֵינוּ וְאַל תֵּעָצֵבוּ כִּי חֶדְוַת יְיָ הִיא מָעֻזְּכֶם: נחמיה ח י
4. שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַייָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה: דברים טז ח
5. בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: במדבר כט לה
6. מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ: תהלים צג ד

◆

הגהות הגר"א

[א] תוספות ד"ה לוו. כשאין לו ממי ללוות. כצ"ל:

◆

מוסף רש"י

חיי עולם. תורה (שבת י. תענית כא.).

א) כ"נ להגיה וכ"ה בערוך שם, והרב המגיה בדיו כתב: "אולי צ"ל התחילו בת שישית לצאת" וכפי הנראה לא ראה את הערוך הנ"ל. ב) כצ"ל וכ"ה בערוך ערך אדר.